

рения за малки деца“ като „педагогическа дейност“) (Шишманов 1976: 108); и най-накрая, и двамата са били министри на просвещението след Съединението, в кабинета на Константин Стоилов, като К. Величков преди това е директор на просвещението и вероизповеданията в Източна Румелия – точно в годината, когато излиза от печат „Българска христоматия“. В контекста на тази успоредност на обществени, институционални и лични творчески ангажименти в полето на просветата появата на „Българска христоматия“ като общо дело на Вазов и Величков съвсем не е случайна – тя е „логичен“ плод на взаимно споделяна културностроителна, в частност образователна, целенасоченост, както е „логично“ Вазовото лирическо откровение за К. Величков „Ний в живота братя бяхме“, направено в „Люлека ми замириса“.

Съставителството на Вазов и Величков само по себе си не е същностното основание за оценностяване на „Българска христоматия“ – трудът има собствена културна тежест, която не се нуждае от авторитета на своите създатели, а обратното – тя допринася за него.

Между „Българска христоматия“ от Вазов и Величков и днешните христоматии стоят повече от 120 литературни, но и учебни години, в които дискурсите на образованието и на художественото слово се обособяват и специфизират; години, които не позволяват механичното пренасяне на днешни представи върху някогашни същности. Ето защо на „Българска христоматия“ не бива да гледаме като на една от многото христоматии, а като на първата, при това в много отношения уникална христоматия.

В Речника на българския език от Найден Геров (Геров 1904) думата *христоматия* я няма – това може да се тълкува като непряко доказателство за отсъствието на референт, популярен в тогавашните образователни практики. В опита ми да издира сведения за употребата на думата *христоматия* през XIX в. много полезен се оказва трудът на акад. Иван Радев „Другото лице на възрожденската литература“ (Радев 2006), който регистрира всичко на всичко три появи на тази словоформа до 1878 г.: веднъж у Неофит Рилски (Рилски 1852) и два пъти у Каравелов (Каравелов 1869; Каравелов 1874), който всъщност посочва не наличие, а липсата у нас на христоматия за децата и призовава към създаване на такова помагало с преведени произведения от чуждестранни автори.

Пионерската същност на Вазово-Величковия труд, индиректно указана от ограниченото разпространение на думата *христоматия*, намира потвърждение в библиографски трудове (Български книги (1878–1944) 1983) и в извороведски проучвания (Странджева 2010: 294–300): до излизането на Вазово-Величковия труд единствената книга, чийто наслов включва думата *христоматия*, е от Н. Рилски – „Христоматия славянского языка“. Този сборник обаче е предназначен не за училището, а за църквата – той съдържа откъси от богослужбени книги на църковнославянски език – руски и сръбски редакции.

Създадената от Вазов и Величков Христоматия е първа по рода си у нас. Учебникарският корпус, в чието начало стои Рибният буквар (1824 г.) на Петър Берон, до 1878 г. възлиза на близо 800 заглавия, сред които букварите са около 70, читанките – около 60 (Странджева 2010⁵) и нито една книга, онасловена като христоматия (по литература).

Разбира се, отсъствието на наслов *христоматия* не е достатъчно основание да се твърди, че през Възраждането изобщо липсват книги с няколко или